

नेपालमा नेपाली जनताले विविध खाले आन्दोलनको सामना विगत ७ दशकदेखि अनुभव गर्दै आएका छन् । आन्दोलनकारीले हरेक आन्दोलनहरु जनताकै लागि हो भन्दै वकलत गर्ने गर्दछन र गर्दै आएका छन् । यो सवाल कहद सम्म सहि भएता पनि आन्दोलनको असर दैनिक जिविकेपारजन गर्ने मजदुर, सर्वसाधारण, विधार्थीहरु, वरिमी र राष्ट्रको अर्थतन्त्रमा त्यसले केक्ता असर पार्दछ भन्ने सवालमा पनि विचार विश्लेषण गर्नु जरुरी छ । कुनै नश्चिति समुदायको मागक लागि सम्पूर्ण समुदायले दुख, कष्ट पाउनु आफैमा राम्रो पक्ष होइन आफ्नो अधिकारको माग गर्दै गर्दा अरुको पनि अधिकारक सवालमा सोचनु जरुरी छ ।

नेपाली जनताको लामो संघर्ष र वलदान पश्चात बिसं ०३ असोज २०७२ मा मधेशी मोर्चा र जनजातहरु असन्तुष्ट हुदा हुदै पनि दुई तर्हिई मतको समर्थनले नेपालको संविधान जारी भयो । जारी भए पश्चात मधेशी मोर्चाले तत्कालै मधेशमा आन्दोलन शुरु गर्‍यो । जसको फलस्वरुप मधेशमा दर्जनौ व्यक्तहरुले आफ्नो ज्यान गुमाए भने केही सुरक्षाकर्मीहरुले पनि ज्यान गुमाउन बाध्य भए । नेपाली जनताले भारतबाट अघोषिति नाकबन्दीको सामना भोगनु पर्यो । जुन नाकबन्दीक कारण नेपाली जनताले अहलि सम्म पनि कलोजारीको सामना व्यहोरनु पररिहेको अवस्था छ । सरकारले यो संविधान जारी भएता पनि प्रकृयागत ढंगले संविधान शंसोधन गर्ने सक्ने भएकाले वार्तामा आउन आग्रह गरेको देखिन्छ । तर मधेशी मोर्चाले विगतको वार्ताहरुक कारण वार्तामा बस्नुको कुनै औचित्य नभएको जिकि गर्दछ । तर सरकारले भने वार्ताको आवहान गर्दै आएको छ ।

मधेशी मोर्चाहरुको आफ्नो माग आफैमा सान्दर्भिक भएता पनि राष्ट्र र राष्ट्रियताक सवालमा गम्भिर भएके पाइदैन तथापि माग गर्ने अधिकार पार्टी र समुदायलाई भएकोमा कुनै दईमत छैन । तर तनै मधेशीमोर्चाहरुको आन्दोलनमा आदीवासी जनजातहरुको आन्दोलन त्यती लचिलो र ओझलियो देखिन्न कनिके मधेशी मोर्चाको माग र आदीवासी जनजातके माग नेपाल सरकार समक्ष सूत्रबद्ध भएता पनि यी दुई समूहको माग फरकछन भन्ने कुस हामीले बुझ्नु जरुरी छ । मधेशी मोर्चा सीमांकन, स्वायत प्रदेश, नागरिकता, जनसंख्या, समानुपातिक निर्वाचन मुख्य माग छ । यत्ता जनजातहरु, जातिय पहचान सहतिके राज्य र जनसंख्याको आधारमा समानुपातिक समावेशीको मुख्य माग गर्दै आएका छन् । यधपि अरु पनि मागहरु छन तथापि मुख्य माग भनेक सायद यनै हुन भन्ने मलाई लाग्द छ ।

मधेशी मोर्चा र जनजातहरुको मागक सवालमा स्पष्ट हुनु जरुरी छ । मागक सवालहरुको गहन अध्यायन गर्ने हो भने यहां राजनीतिक चलखेलको शुरुवात भएको छ, भन्नेमा कुनै दुईमत छैन । नेपाली आदिवासी जनजातहरुले आफ्नो आन्दोलन आफै हाक्न सक्छन तर मधेशी मोर्चा संग संयुक्त आन्दोलन गर्नु जनजातके लागि अपरहार्य छैन । कनिके मधेशी मोर्चा सीमांकनको माग गर्दछन जनजातहरु पहचान सहतिके राज्यको माग गर्दछन । मधेशीहरु जनसंख्याको आधारमा निर्वाचन क्षेत्र भन्छन, जनजातहरु जनसंख्याको आधारमा राज्यक हरेक अंगमा समानुपातिक समावेशीको पक्षमा छन । यी यावत सवालहरु अध्यायन र विश्लेषण गर्दा मधेशी मोर्चाहरु संगको संयुक्त गठबन्धनको आन्दोलन जनजातके लागि सहज छैन । मधेशी मोर्चाको माग पुरा हुनेहो भने जनजाति हौ भन्नेहरुको पनि पत्तासाफ हुने कुसामा कुनै दुईमत छैन । यो आन्दोलनमा जनजाति नेताहरुको आफ्नो स्वार्थ पुरतकि नमिति लागेको आभास हुन्छ ।

जनजातके मागक सवालमा पहिला पनि राजनीतिक धुर्वीकरणक कारण जनजाति आन्दोलन सफल नभएको नजरिहरु हामी समक्ष जगजाहेर छन । चाहे त्यो दश बर्षे जनयुद्ध र त्यस पश्चात उत्पन्न विभिन्न राजनीतिक घटनाक्रमले प्रष्ट पारेको अवस्था हो । अहलि मधेशी मोर्चा संग गठबन्धन गरेर आन्दोलन गर्नु जनजातके लागि संयुक्त आन्दोलन घाटकर आफैमा सहज पक्ष होईन । कनिके फरक धुरवको माग भएकाले संयोजन हुन सक्दैन भोली सरकारले मागक सवालमा छलफल गर्ने भन्यो भने मधेशी मोर्चाको मागक सवालमा छलफल गर्ने वा जनजातके सवालमा छलफल गर्ने र कसको मागलाई सरकारले सम्बोधन गर्ने यो सवालमा स्पष्ट नभईकन राजनीतिक स्वार्थक लागि आन्दोलन गर्नु जनजातहरुके विरुद्धमा छ । नेपाल सरकारले मोर्चालाई सम्बोधन गरेर वार्ताक लागि आवहान गर्‍यो तर विविध कारणहरु देखाउदै त्यो सर्वदलीय बैठकलाई मधेशी मोर्चाले संयुक्त गठबन्धनलाई पत्र नपठाएको भन्दै बहिष्कर गर्‍यो ।

जसके कारणले अहलिं मधेशी मोर्चाहरु भतिर पनिसंयुक्त गठबन्धनके सवालमा वविाद शुरु भके छ । कनिके फरकमाग र उद्देश्यके कारण आन्दोलनमा लागेक दुई धुरवक मधेशी मोर्चा र आदीवासी जनजातके भके कले आन्दोलनके सार्थकतामा र गन्तव्यमा पुग्ले भन्ने सवालमा प्रश्न चन्हि खडा भके छ । यो संयुक्त गठबन्धनके आन्दोलन जनजातहिरुक लागि साच्चैके प्रत्युत्पादकहुनेमा कुनै रदुमत छैन ।

लेखकः नेत्र पहराई मगर, २७ मे २०१६